

ԱՎՐԱՆ

ԱԵՓՈ



ՊԵՏՅՐԱՏ

391.99

U-26

891.99

4-26

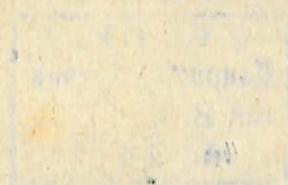
ՍՈՐՄԵՆ

12 MAR 2011

ՍԵՓՈ

(ԳՈՒՍ)

Նկարներ
ՀԱՎԱՐՇ ՀՈՎՀԱՆՆԵՍՅԱՆԻ



ՊԵՏՏՐԱՏ
ՀԼԿՅԵՄ ԿԱ ԿԻՑ ՄԱՆԿԱՊԱՏԱՆԵԿԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԲԱԺԻՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ 1989



53754

2

Սեփոն ծփուն արոտներից ու սարերիցն իր սիրած
Միայն ձմռան եր աղամա վոչխարի հետ իջնում ցած։
Նրա հովիվ հայրը վաղուց, չա՛տ վաղուց եր մահացել.
Գյուղում ուներ լոկ մի խրճիթ, մի մայր, մի տատ՝ կույր ու ծեր,
Բայց վողջ դուղը՝ մանուկներից մինչև վերջին ծերունին՝
Անհունորեն սիրում եր միշտ իր վորը հովիվ կորյունին։

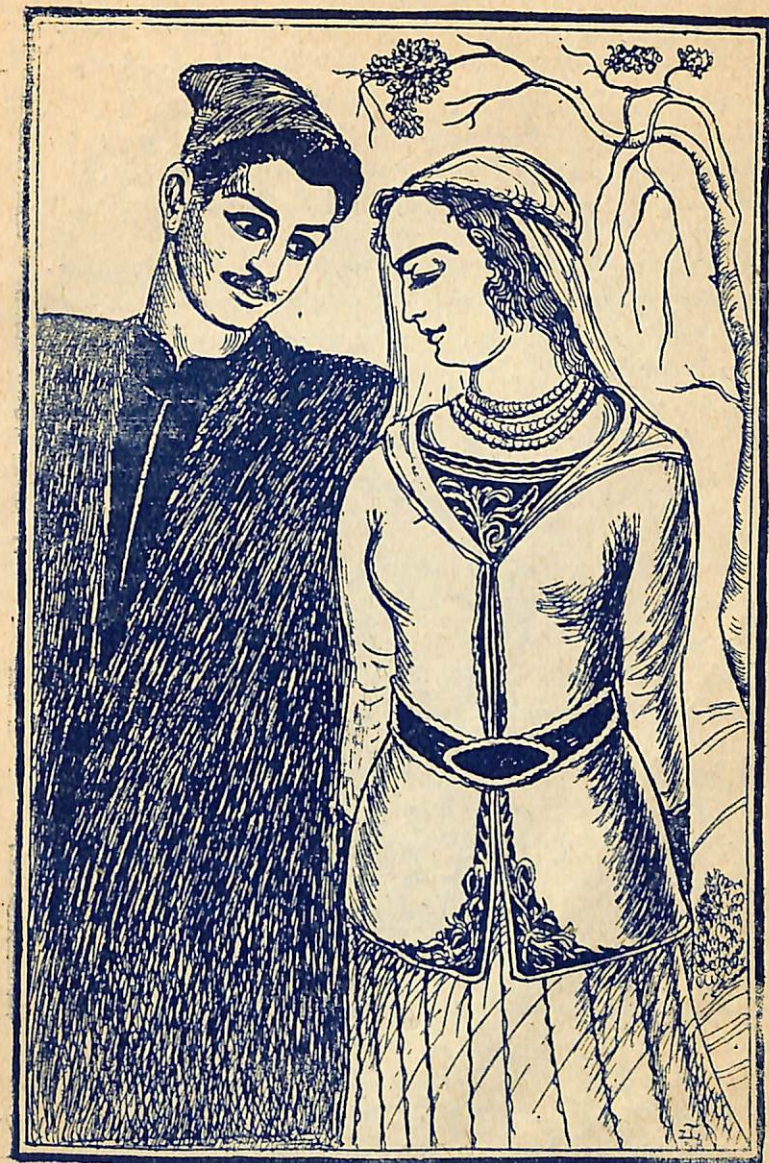
Քանի՜ բերվոր չքնաղ կանայք ու աղջիկներ նորահաս
Փափաղել են տիրել նրա սիրտ սարին յերկնահաս,
Կյանքում դոնե գեթ մի անգամ նրա աչքերն համբուրել
Ու հոնքերի չվաքի տակ այրվող սրտերն որորել,
Բայց ինչպես վոր ալիքները չոյում են ժայռն ու անցնում,
Նրանք զալիս դնում եյին, հովիվը նույն եր մնում։

Մական սերը բաց է անում հազար փակով կողպած դուռ,
Նրա առաջ անդոր են բերդ, չղթա, դնդան, կաճակ-թուր-
Անցնում է նա ամեն արդեյք, խորատկում է ամեն բան,
Մերս սրով արքայուհու սիրտն է մտնում մի հորան,
Գեղեցկուհի աղքատ աղջկան սիրում է մեծ դուրամար,
Սերն կարող է կապույտ յերկնից արև, ասաղեր բերել վար։

Յեվ ահա մի արեվոտ որ դրոսանքի դուռս յեկած
Բեկի աղջիկը, Զարիֆան ու նաժիշտները հանկարծ
Սարահարթի արոտներում տեսան հովվին առնական,
Հիացմունքից նաժիշտների լեզուները կապ ընկան,
Յեվ հովիվն ու դուստրը բեկի աչքը աչքին հառեցին,
Հմայվեցին ու իրարու անխոս, բայց խոր սիրեցին։

Յեվ այդ օրից, ինչպես չանթը հանկարծ խփում է ծառին,
Ծառն այրվում է ու անտառը բաժին անում բոցերին,
Անպես հովվի թարթիչների նիզակները սրածայր՝
Զարիֆայի սիրտը մտան, սրտից հոգու խորքն անցան,
Ու նա դարձավ խռովահույզ, դյուրարորոք, մենասեր,
Ուղում եր միշտ առանձնանալ, չատ մտածել, քիչ խոսել։

Յեվ այդ օրից հովվի սիրտը դարձավ մի ծով փոթորկուն.
Նրա շփու դայլայիկը վողջ աշխարհն եր համակում.
Զով հովերը, առվակները, աղբյուրները սառնորակ



— Իմ Զարիֆան կմեծանա, կմոռանա ամեն բան.

Նստիր, Ռիզա, չե՞ վոր դա յե յեղել նաե մեր ճամբան.
Յեվ աշխարհում քանի դեռ կան արեւ, աստղեր, ծնունդ, մահ,
Բեկի աղջիկը չորանի կինը յերբեք չի դառնա,—
Ասաց մայրը ու համբուրեց աղջկա աչքերը վճիտ
Ու ցած ընկան վորպես հակինթ արցունքների յերկու չիթ:

Ու ափերից պոռթկած—յեւած փրփրաքայտ դետի պես՝
Բեկը քիչ-քիչ հանգստացավ, ասաց. «Աղջիկս, ապրես,
Վոր բաց արիր քո հոր ատալ, ինչ կար սրտիդ մեջ թաղուն.
Մարգարիտը վոչինչ չարժե ովկիանոսի հատակում,
Բայց անգին ե, ամենագոր, յերբ հանում են լույս աշխարհ.
Այդպես ել քո սուրբ զաւոնիքը անգին քար ե ինձ համար:

Ահա նորից մոռացութեան ծովն եմ նետում յես նրան.
Համարենք թե վոչ յեղել ե, վոչ լսել ենք այդպես բան...
Յեվ նույն գիշեր նշանեցին Զարիֆային նազանի,
Տվին հարուստ, պատկառելի մի ալեգարդ իշխանի,
Յոթը գիշեր, յոթը ցերեկ հաբսանիք եր մեղրածոր,
Դհուլ գունդի անուշ ձայնից դղրդում եր սար ու ձոր:

3

Արշալույսին՝ գառնարածներ ու մի ծերուկ նախապան
Լուր բերին, թե բերդում տոն ե, հարս ե գնում Զարիֆան:
Սեփոն լսեց շանթոզ գուժը, զգաց խոցող մի կսկիծ,
Բոցավառվեց, կարծես գլխին կրակ թափվեց յերկնքից.
Թեե վիշտը ահա՛վոր եր, հառած վերքը՝ խոր ու մեծ,
Բայց նա զսպեց ցաւման վազքը ու վիշտը դուրս չթափեց:

Յերկա՛ր, յերկա՛ր խոսում եյին, Զարիֆային գովերգում.
«Երնեկ նրան, ով ես դարդոտ, ես անցավոր աշխարհքում
Կտիրանա եգ աննման, չաղաղ-չարմաղ մարալին,
Ու՛մ շրթունքը գեթ մի անգամ կառնի նրա սեւ խաւին»,
Ասին նրանք հազարերանգ ծաղիկներով լի ձորում.
Բաժանվեցին, բայց Սեփոյի սրտից արյուն եր ծորում:

Սեփոն յելավ, հոտը մեկից իրար գլխին ամբարեց,
Մերի այժին կանչեց իր մոտ, գլուխը ջերմ համբուրեց.
Չտեսնված քնքշութեամբ դգվեց, շոյեց շներին,
Մնաս բարով ասաց հպարտ, բարձրագագաթ սարերին,
Յեվ վոչխարի առաջն ընկած, ինչպես բանակ հորձանուտ
Բլրից իջավ, բռնեց բեկի ե՛ արտ, ե՛ դաշտ, ե՛ կաղնուտ:

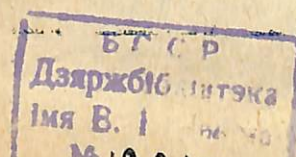
Ծովակ դուղը անց եր կացրել հաղարամյա մի փակ կյանք,
Բայց իր որում դեռ չեր տեսել մի բան այդքան արտակարգ:
Մեկը-մեկին վորպես նորույթ հոտի դաշն եր հաղորդում.
Բերնեբերան մեծանալով լուրը անցավ տնից-տուն.
Գեղընկները դուրս թափվեցին, տանիքներին շարվեցին.
«Վատ նշան ե»,—ծերերն ասին,—գլուխները շարժեցին:

Բեկը չքեզ չքախմբով դուրս եր յեկել պատշգամբ,
Դիտում եր իր դաշտերն անհուն ու լեռները հոյակապ.
Մեկ ել հանկարծ նրա ճակտին սեւ-սեւ ամպեր դոյացան,
Կնճիւնների անդունդները ե՛լ ավելի խորացան,
Յեվ նա դռաց. «Այդ ո՞ւմ հոտն ե, որ ցերեկով ինչպես ձյուն
Ծածկել կանաչ իմ դաշտերը, այդպես անհոգ արածում:

Ո՞վ ե հանդուգն այն հովիվը, վոր հողիս վոտք ե դբել,
Նրա ցեղը պետք ե ձիու վոտքերի տակ տրորել.
Չալի՛լ, ասա, ո՞ւմ հոտն ե դա, իմ թշնամի Չալ բեկի՞,
Թե արնախում խան թալըդն ե քանդում ամբարն իմ բերքի.
Ուղարկեցեք խոլամներիս ե շուտ, շտապ լուր բերեք».
Չալի՛ն ասաց. «Ով ել լինի, պետք ե պատժել, արքա բեկ»:

4

Պոնարհ, անձայն ձիերն հեծան յերկու խոլամ հաղթիրան
Ու հոգմի պես՝ գառնալայրով դեպի դաշտերը թռան.
Հասան, տեսան դետի ափին նստել ե մի աժդահակ,
Ձեռքին՝ կաղնե կորագլուխ հսկայական մի մահակ,
Ասին՝ բարեւ, չորան Սեփո, եդ քեղ ի՞նչ ե պատահել,
Գժվե՛լ ես դու, թե՞ սիրուց ե աշխարհն աչքիդ խավարել:



Ինչպե՞ս ես դու համարձակվել մտնել արտերը բեկի,
Կատաղել ե Ռիդա բեկը, վեր կաց, փախիր, քեզ փրկիր,
Կերթանք, կասենք, Ծովակ դյուղի հովիվն ընկել ե ժայռից,
Վոչխարն անտեր, անտիրական ցրվել իջել ե սարից.
Վե՛ր կաց, թե չե հիմա կդան ձիավորներ անհամար,
Դե՛, չուտ փախիր, ի՛նչ ես նստել եղպես թախծոտ ու համառ:

Քմծիծաղով հանդարտ ու վեհ կանգնեց Սեփոն՝ Արարատ,
Ուսերից ցած լեռ ու բլուր, վոտքերի տակ դաշտ ու արտ,
Յեվ մի ձեռքով բռնեց ցուպը, մյուսով՝ կոթը դաշույնի.
— Վերադարձե՛ք,— ասաց նրանց,— Սեփոն ձեզ հետ գործ չունի:
Դուք ել ինձ պես ռանչպար մարդիկ, մեր պապերը բարեկամ,
Մեր մեջ վրեժ, թշնամություն վո՛չ յեղել ե, վո՛չ ել կա:

Ռիդա բեկն ե իմ թշնամին, թող ինքն անձամբ դա մեյդան,
Դե՛, գնացե՛ք, հայտնե՛ք նրան,— ասաց հովիվը տիտան.
Յեվ խոլամներն անարեկված հովվի դեմքից շանթալի,
Դաշտը թողին ու սրբաշավ մտան գիրկը անտառի.
Յեկան, բեկին դուխ տվին, քանց ասածու հողածին.
Ինչ տեսել ու լսել եյին հեվքոտ շնչով պատմեցին:

Չուռնան լուց. հարսանիքի ցնծությունը պապանձվեց,
Տղամարդիկ դուրս թափվեցին, բերդը մեկից դատարկվեց,
Պարսպապատ բակը լցվեց հուզված ծովը մարդկային,
Հորձանք տալով սպասում եր Ռիդա բեկին— արքային:
Յեվ ահա նա. ձեռքի չարժում, բացվեց դուռը փառահեղ
Ու ժողովուն ճանապարհով առաջ հոսեց խուռն հեղեղ:

5

— Ձի ծնվել դեռ վոչ մի հովիվ,— ասաց բեկը չորանին,—
Վոր մոտենա Ռիդա բեկի հող ու ջրի սահմանին.
Բայց դու իգիթ ես յերևվի, գեհ, պառապտովր, ո՛վ իգիթ,
Խենթությունդ ծալիր մի կողմ, ցույց տուր հուռարը բաղկիդ:
— Ռիդա բեկն ե իմ թշնամին,— ասել ես դու կատաղած.
Դեհ, յեկ մեյդան, մենակ կովներ, ա՛յ անաղուն ջրաղաց:

— Մենակ քեզ հետ սուր—սրի տալ վայել չե մի չորանի,
Դու խառ—ատլաս չորեր հաղած, յես սարերի յարանի.
Յես ի՛նչ իգիթ, դու ես իգիթ, վոր մի անգն հովվի դեմ
Հանել ես մի ամբողջ բանակ: մարդիկդ հստիցըս շատ են.
Դե՛հ, պատրաստվե՛ք բոլոր բեկերդ, բեկդադաներդ արբեշում,
Ասաց Սեփոն ու յափնջու տակից քաշեց մի դաշույն:

Ինչպես նախիրն ընկած առյուծ մտավ բանակը բեկի,
Վոտքի տակին դաշտը տնքաց, սարսափ պատեց ամենքին.
Նրա վորոտ—մոնչոցից ժայռերն ուժգին ցնցվեցին,
Արաղահոս դեղակները իրենց ուղին փոխեցին.
Տրորում եր, ջարդում, փչրում, չեր խնայում վոչ վոքի.
Արար—աշխարհ, յերկինք—դեպին հավետ մթնել եր աչքին:

6

Միջորեյի արեվն արդեն սկսում եր խիստ այրել,
Գյուղի բոլոր հոտաղները գետավն եյին հավաքվել.
Մեկը գոմեշ եր լվանում, մեկը՝ յեղներ հաստավիղ,
Մեկը սրինդ եր նվազում, հիշում յարին իր աղիդ.
Մյուսները ճան եյին խաղում, յերբ լավեց ձիչ դեվային.
— Հե՛յ, հե՛յ, հասե՛ք, սպանեցին մեր Չորանենց Սեփոյին:

Ով ինչ ուներ, առավ, թռավ հրապարակը մարտի.
Մեկի ձեռքին արմատահան չորս տարեկան մի բարդի,
Մեկինը սուր, լայնչկոր դանակ, մեկին թելե պարատիկ,
Բոլորն ել խենթ վրիժավառ, հուզված և՛ բորբ, և՛ սաստիկ.
Հասնողն իրեն զցեց կովի փոթորիկը արնաթույր
Ու բեկերին, աղաներին, մեծին, փոքրին՝ տուր հա տուր:

Լուրը հասավ Ծովակ դյուղին, պոթթկած յեկավ դյուղն
ամբողջ,

Վմենքի սիրտը վիրավոր, ամեն մեկը հուր ու բոց.
Կովի հըղհհ բորբոքվեց, Սեփոյի սիրտը խնդաց,
Յոթնապատկվեց ուժը նրա, դարձավ մրրիկ սրենթաց,
Անցավ դուռի փոթորիված կորիճների հողաղործ
Յեվ մինչև վերջ՝ վարեց կովին անխնա ու ալեկոծ:

Արեգակը մայրամուտի լուսամուտից եր նայում,
 Կովի դաշտում լուսթյունն եր միահեծան արքայում:
 Կանաչ դաշտը կարմրել եր առատ թափված արյունից,
 Կարծես կարմիր մի անձրեւ եր վար տեղացել անհունից:
 Մի բանակը բերդն եր տանում Ռիդա բեկի արնոտ դին,
 Մեկն իրենց դյուղ՝ հաղար տեղից դաշունահար խլիթին:

Ծովակ գյուղում կար դարավոր մի վեհ կաղնի չուքավետ,
 Բեկի բանակը սարն ի վեր բարձրանում եր դեպի բերդ,
 Յերբ Սեփոյի ընկերները, վորոնց հետ և խաղացել,
 Յեւ տիրել եր, և խնդացել, հասակ առել, բարձրացել,
 Են հոտաղները պարզասիրտ, հովիվները դրացի՝
 Այդ կաղնու տակ նրան հանդարտ թեւերից ցած դրեցին:

Աչքերն այրող մի կարոտով բացեց Սեփոն մահամերձ,
 Այդ հայացքում՝ ծովացել եր անհայտ մի վիշտ խոր ու մեծ.
 Նայեց իր մոր, վերջալույսին, ընկերներին սրտակից,
 Աղեկտուր թառանչ քաշեց հոգու պապակ ակունքից,
 Ուղեց ասել մի ինչ վոր բան, բայց չուրթերը դավեցին,
 Յեւ կոպերը, աչքի դոներն ընդմիշտ ամուր փակվեցին...

Թափորն անեղ լուեց մի պահ, մարդիկ կարծես քարացան,
 Հանկարծ հորդեց ակն արցունքի, լավեց լացը բարձրաձայն.
 Մորմոքացին հայ աղջիկներ, քրդուհիները սեւաչ,
 Լաց ու արցունք արհամարհող ջահեղները լայնալանջ,
 Հովվի շները դառնադի վռնում եյին, հեկեկում,
 Կանաչ կաղնին դեղին հազավ այդ սղավոր իրիկուն:

Մայրը չորերն եր պատուհանում, գլխի մազերը փետտում.
 Մերթ ժպտում եր անմիտ ժպտով, մերթ մռայլում,
 ամպոտում.

Մերթ մտածում եր գլխահակ, մերթ յերեսը չանդրում.

Մերթ գլխաշորը թափ տալով դնում եր ու պարում.

— Իմ Սեփոյի խարսանիքն ա, հե՞ր չեք խաղա, աղջիկներ,—
 Ասում եր նա ու ծիծաղում սոսկալի ու սրտավեր...



Շրիկոցով հետ-հետ գնաց, բացվեց դարպասը բերդի,
Հորդան հորդեց ու ներս տարավ մռայլ դիակն իր պետի:
Նորից փակվեց դուռը դաժան, տիրեց ծանր լուսթյուն,
Լուսթյան մեջ մի աղջիկ էր անդուստ, անփերջ մղկտում,
Յերկու սեվ վիշտ էյին կրծում նրա սիրտը սիրադարկ,
Մեկը-մեկից մեծ ու անչափ, մեկը-մեկից վառ ու բարկ:

Մշուշն ինչպես մի լայնափեշ համապարփակ վերարկու,
Պարուրել էր սարերը սեղ, լցվել ձորերն ահարկու,
Յեվ խավարը, վորպես անափ, անեղրական ովկիանոս՝
Որորում էր քնած աշխարհն ալիքներով մեղմահոս,
Սակայն Ռիդա բեկի բերդը դեռ հուզված էր ու արթուն,
Յեվ բեկերի խորհուրդն ահեղ մի մեծ վոճիր էր նյութում:

Ծանր նստած դիվան խանի ասեղնագործ բարձերին՝
Մըրադ բեկը, մուլա Միրզան իրենց նիստը բաց արին.
— Վրեժ, վրեժ, — դուռաց մուլան, տերն է Ծովակն անիծել,
Բնաջնջել, էլ չնայել հայ, քուրդ, մանուկ, կին ու ծեր.
Յեվ խորհուրդը վորոշելով ջնջել Ծովակն աշխարհից՝
Յրվեց, մնաց լոկ գիշերը տիրակալ ու ահալից:

Ամբողջ գիշեր սալն էր դոփում ու խրինջում բեկի ձին,
Այդաբացը մոտենում էր. աքլորները կանչեցին,
Հանկարծ բացվեց Մոնչանին նայող մի լայն լուսամուտ,
Լամպի շողերը նախնեցին գիշերվա քողը կապույտ,
Յելավ կանգնեց պատուհանում մի արարած յերերուն
Յեվ բարձրունքից իրեն նեւեց Մոնչանի ջրերում:

Անցավ բեկը իր տոհմի հետ, անցան և՛ դահ, և՛ արքա,
Բայց հովիվը դարձավ դյուլիժ հեքյաթների առարկա,

Ուխտատեղի դարձավ նրա գերեզմանը կաղնու տակ,
Սերունդները սերունդներին վորպես անդին մի կտակ
Թողին սիրո մի տխուր յերդ հովվի մասին ապստամբ,
Բանաստեղծն այդ յերդը թրծեց իր վառ հոգու ջերմությամբ:

1937 թիվ, դեկտեմբեր



Պատ. խմբագիր՝ Գ. Սարյան
Տեխ. խմբագիր՝ ԱՅ. Գասպարյան
Սրբադրել՝ Ա. Արզումանյան



Գլավիկտի լեզուր՝ Վ. 2079

Հրատ. № 4827

Պատվեր 211. Տիրաժ 3000.

Թուղթ 62X94. Տպագր. 1 մամ.

Մեկ մամ. 38,400 նշան.

Հանձնված է արտադրության 28 փետր. 1939 թ.
Ստորագրված է տպագրության համար 13 ապր. 1939 թ.

Պետհրատի տպարան, Յերևան, Լենինի 65

ՀՀ Ազգային գրադարան



NL0360513

53754

ԳԻՆԸ 80 Կ.

Տ Ա Ր Մ Ե Ն
Տ Ե Փ Օ

Դիւ Զ Արմ. ՏՏՐ, Երեւան, 1939 Դ.